

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМАТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

Окреслено основні проблемні питання щодо бухгалтерського обліку збереження, відтворення та використання лісових ресурсів, критично оцінено доробки вчених щодо раціонального використання лісових ресурсів

Ключові слова: лісові ресурси, раціональне лісокористування

Постановка проблеми. Починаючи з XIX століття економіка провідних країн світу та України розвивалася швидкими темпами за рахунок екстенсивного використання лісових ресурсів. Людина у процесі здійснення своєї діяльності постійно впливає на стан природних ресурсів, оскільки використовує їх для задоволення власних потреб. Нераціональне використання лісових ресурсів у минулому, яке пов'язано з надмірною і неконтрольованою вирубкою деревини, негативно вплинуло на стан довкілля й економіку лісового господарства, що стало причиною зменшення лісистості території, інтенсивного розвитку ерозійних явищ, зміни водного режиму річок та інших водойм. З метою мінімізації антропогенного впливу людини на природне середовище необхідно впроваджувати нові підходи до організації виробничої діяльності суб'єктів господарювання, що передбачають раціональне використання лісових ресурсів, а також контроль за їх збереженням. Це зумовлює необхідність удосконалення системи обліку як основи інформаційного забезпечення будь-якого процесу управління. Відсутність чітких рекомендацій щодо методики обліку лісових ресурсів не дозволяє належним чином організувати збір даних про їх наявність та рух.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження проблеми раціонального використання та відтворення лісових ресурсів розглянуті у працях українських вчених, зокрема Б.М. Богача [1], Т.І. Вовчук [2], В.С. Дудюка [3], Г.Я. Ільницька-Гикавчук [6], Л.О. Малик [8], А.М. Польовського [9], Н.А. Случак [10], М.А. Степаненко [11], І.Є. Ярової [12], а також у працях

російських вчених: Ю.І. Максимова [7], В.І. Заїкіна [4], В.В. Зозулі [5] та інших. Не применшуючи напрацювань науковців, слід відмітити, що саме бухгалтерському обліку збереження, використання та відтворення лісових ресурсів не приділено достатньої уваги.

Метою дослідження є аналіз вивчення дисертаційних робіт, захищених на здобуття наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук в Україні та Російській Федерації, з використанням бібліометричного та бібліографічного методів дослідження для систематизації наукових досліджень проблематики збереження, використання та відтворення лісових ресурсів.

Викладення основного матеріалу. Тематика дисертаційних досліджень відображає актуальні проблеми теоретичного та практичного характеру. У зв'язку з цим було розглянуто автореферати дисертаційних досліджень в Україні та Російській Федерації та здійснено їх групування за спеціальностями та роками захисту. Об'єктом дослідження виступає суцільна вибірка дисертаційних досліджень відповідно до електронного каталогу інформаційної бази Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського та Російської державної бібліотеки. Вибірка проводилася за параметром "лісові ресурси", "лісові активи".

Проблемні питання щодо лісових ресурсів в Україні розглядалися у межах різних спеціальностей в 44 кандидатських і в 4 докторських дисертаціях за період з 1990-2012 рр. Структура кількості досліджених авторефератів дисертаційних робіт в розрізі спеціальностей представлена в табл. 1.

Таблиця 1. Аналіз авторефератів дисертацій вітчизняних вчених, присвячених проблематиці лісових ресурсів у розрізі різних спеціальностей за 1990-2012 рр.¹

Шифр	Назва спеціальності	К-ть	Частка, %	Автор, рік захисту
<i>Екологічні науки</i>				
03.00.16	"Екологія"	2	4,17	Мірошник Н.В. (2010), Цалан Ю.В. (2011)
<i>Економічні науки</i>				
08.00.05	"Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка"	1	2,08	Антоненко В.П. (1992)
08.00.06	"Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища"	9	18,75	Дейнека А.М. (2010), Ільницька-Гикавчук Г.Я. (2009), Лицур І.М. (2010), Коваль Я.В. (1990), Польовський А.М. (2008), Сакаль О.В. (2011), Степаненко М.А. (2008), Ривак З.М. (2007), Ярова І.Є. (2011)
08.00.09	"Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)"	3	6,25	Вовчук Т.І. (2009), Случак Н.А. (2009), Богач Б.М. (2008)
08.08.01	"Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища"	21	43,75	Адамовський О.М. (2003), Андрєєва В.А. (2003), Антоненко І.Я. (2001), Бабич Р.Б. (2005), Врублевська О.В. (1995), Дудюк В.С. (2001), Дзюбенко О.М. (2006), Голуб О.А. (1995), Дячишин О.В. (2006), Дворяшина Н.С. (2004), Лицур І.М. (2003), Літвіненко О.А. (1998), Малик Л.О. (2001), Карлук А.І. (2004), Ковалишин В.Р. (2006), Муравйов Ю.В. (2001), Мельник С.О. (2003), Мішенін Є.В. (1999), Матвеев М.Е. (2001), Приступа Р.Г. (1995), Холявка В.З. (2003)
<i>Юридичні науки</i>				
12.00.01	"Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень"	2	4,17	Логвиненко О.І. (2006), Кіндюк Б.В. (2010)
12.00.06	"Земельне право; аграрне право, екологічне право; природоресурсне право"	5	10,41	Мендик Л.В. (2009), Мельник П.В. (2002), Непийвода В.П. (2006), Юрчишин Н.Г. (2009), Шершун С.М. (2005)
12.00.07	"Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право"	1	2,08	Марфіна Н.В. (2007)
12.00.08	"Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право"	2	4,17	Сасов О.В. (2002), Скворцова О.В. (2007)
25.00.02	"Механізми державного управління"	2	4,17	Бизова М.Б. (2010), Акулов-Муратов В.В. (2009)
Разом		48	100,00	-

¹ Розроблено на основі інформаційної бази Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>

За економічними спеціальностями виконано 34 дисертаційних досліджень, в т.ч. чотири докторські дисертації, що складає 70,83 % від загальної кількості проведених досліджень, за період з 1990-2012 рр. Найбільша кількість дисертацій, а саме 21, за вказаною тематикою захищена в межах спеціальності 08.08.01 "Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища (О.М. Адамоський, І.Я. Антоненко, В.А. Андреева, Р.Б. Бабич, О.В. Врублевська, О.А. Голуб, О.М. Дзюбенко, О.В. Дячишин, Н.С. Дворяшина, В.С. Дудюк, А.І. Карлук, В.Р. Ковалишин, І.М. Лицур, О.А. Літвіненко, Л.О. Малик, Є.В. Мішенін, М.Е. Матвеев, Ю.В. Муравйов, С.О. Мельник, Р.Г. Приступа, В.З. Холявка), що склало 43,75 % від загальної кількості проведених досліджень за період з 1990-2012 рр. У працях вітчизняних вчених визначено основні напрями та організаційно-економічні засади екологізації лісовідновлення, розроблені методичні положення щодо еколого-економічного регулювання лісовідновлення.

Питання оцінки лісових ресурсів та їх соціально-екологічних функцій розглянуті в працях Р.Б. Бабича, І.М. Лицур, В.З. Холявка, І.Я. Антоненко, В.А. Андреевої. Проблеми відтворення та використання лісових ресурсів висвітлені в дослідженнях О.М. Адамоського, О.А. Голуб, І.Я. Антоненко, В.А. Андреевої, О.М. Дзюбенко, В.С. Дудюк, М.Е. Матвеева, С.О. Мельник, Є.В. Мішеніна, Р.Г. Приступи, В.З. Холявка. Особливості оцінки економічних збитків від нерационального використання лісових ресурсів розглянуті в дисертаціях Р.Б. Бабич, Є.В. Мішеніна, Р.Г. Приступи. У кандидатських дисертаціях О.М. Адамоського, Ю.В. Муравйова, В.З. Холявка розкрито теоретичні та методичні питання справляння плати за спеціальне використання деревини в процесі рубок головного та проміжного користування лісом в межах лісової політики, що спрямована на розвиток сталого лісового господарства на принципах ринкової економіки.

Дисертації Л.О. Малик і В.С. Дудюка присвячені розкриттю проблемних питань рационального використання та відтворення недревних рослинних лісових ресурсів. Малик Л.О. [8] обґрунтувала методику визначення нормативів плати за спеціальне використання недревних лісових ресурсів, а В.С. Дудюк [3] – розробив методичні підходи до визначення платежів за спеціальне використання, економічної шкоди та економічних санкцій в процесі використання лісових недревних ресурсів.

В межах спеціальності 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища" захищено 6 кандидатських (Г.Я. Ільницька-Гикавчук, М.А. Польовський, З.М. Ривак, О.В. Сакаль, М.А. Степаненко, І.Є. Ярова) та 3 докторські дисертації (А.М. Дейнека, Я.В. Коваль, І.М. Лицур). Вченими проаналізовано використання та відтворення лісових ресурсів на загальнодержавному та регіональному рівнях, обґрунтовано шляхи підвищення ролі органів місцевого самоврядування у формуванні екологічно збалансованого лісокористування, наведено рекомендації щодо застосування основних інструментів, спрямованих на підвищення еколого-економічної ефективності чинної лісової політики України.

У дослідженнях І.Є. Ярової [12] охарактеризовано напрями розвитку екологічного маркетингу й аудиту у лісгосподаруванні, викладено організаційні основи розвитку соціально-екологічної відповідальності лісгосподарських підприємств, а також розкрито особливості аналізу й оцінки ефективності екологічно орієнтованого управління. Ільницька-Гикавчук Г.Я. [6] проаналізувала фінансові інструменти у сфері лісокористування та розробила пропозиції щодо вдосконалення оподаткування лісового господарства шляхом посилення стимулюючої функції податків. У роботі розглянуто принципи інвестування лісового господарства та запропоновано форму звітності про використання інвестицій. Польовський М.А. [9] вперше розробив розрахункову модель часткової рівноваги попиту та пропозиції продукції лісового сектора економіки України та запропонував альтернативні сценарії його розвитку. Степаненко М.А. [11] здійснив узагальнення науково-

методологічних засад еколого-економічного оцінювання лісових ресурсів, визначив оцінку еколого-економічних витрат лісоресурсного потенціалу від природних чинників і антропогенного навантаження та сформулював визначення поняття рентного доходу від експлуатації лісових ресурсів.

В межах спеціальності 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" захищено 3 кандидатські дисертації – Б.М. Богач (2008), Т.І. Вовчук (2009), Н.А. Случак (2009), що свідчить про недостатнє висвітлення проблемних питань обліково-аналітичного забезпечення використання, відтворення та збереження лісових активів. У дисертаційному дослідженні Н.А. Случак [10] удосконалено класифікацію сировинних лісових ресурсів та запропоновано форми первинних документів і внутрішньої звітності з обліку недревної лісопродукції рослинного походження, розроблено методичний підхід до внутрішнього аудиту витрат на недревну лісопродукцію рослинного походження. Богач Б.М. [1] обґрунтував підходи щодо обліку витрат і аналізу собівартості продукції на підприємствах лісового господарства за видами робіт, розробив систему показників використання лісових ресурсів, які характеризують повноту та інтенсивність лісокористування, а також удосконалив організацію аналізу інтегрованих витрат деревинної та недревинної продукції та використання інформації для визначення економічного ефекту на підприємстві та в окремих підгалузях.

До основних результатів дисертаційного дослідження Т.І. Вовчук віднесено: 1) методику облікового відображення лісових біологічних активів з включенням до балансу підприємства лісових насаджень різних вікових категорій; 2) класифікацію лісових біологічних активів; 3) розроблену систему обліково-аналітичного забезпечення управління інтенсифікацією лісокористування [2].

За спеціальністю 08.00.05 "Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка" виконано 1 кандидатська дисертація – В.П. Антоненко "Економічні проблеми використання та відтворення лісових ресурсів України" (1992).

В межах юридичної науки захищено 12 дисертацій, що складає 25 % від загальної кількості здійснених досліджень. За спеціальністю 12.00.06 "Земельне право; аграрне право, екологічне право; природоресурсне право" захищено 5 кандидатських дисертацій – Л.В. Мендик, П.В. Мельник, В.П. Непийвода, Н.Г. Юрчишин, С.М. Шершун. Вчені розкривають основні ознаки та принципи юридичної відповідальності за порушення норм лісового законодавства України, особливості встановлення цивільно-правової, дисциплінарної, матеріальної, адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері використання, управління й охорони лісових ресурсів.

За спеціальністю 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" захищено 2 кандидатські дисертації (О.В. Сасов, О.В. Скорцова). Сасов О.В. довів, що в історії цивілізації лісові ресурси у багатьох країнах світу визнавалися майном та кримінально-правова охорона лісу здійснюється згідно з його майновим статусом. Обґрунтував необхідність приватизації лісових земельних ділянок, а також створення для всіх суб'єктів власності правових протитягів проти використання, щодо охорони та відтворення лісів з метою уникнення безконтрольного розпорядження власністю та балансування особистісних, колективних і загальнодержавних мотивів охорони природи. Скорцовою О.В. проведено історико-правовий аналіз законодавства про кримінальну відповідальність за незаконну порубку лісу, розглянуто обставини, що включають даний злочин, досліджено об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину, а також питання його розмежування з суміжними складами правопорушень та звільнення від кримінальної відповідальності.

В межах спеціальності 12.00.01 "Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень" захищено 2 кандидатські дисертації – Б.В. Кіндюк (2010), О.І. Логвиненко (2006). Дослідження присвячені аналізу нормативно-правових засад організаційного устрою лісоохоронних органів на території України, порядку їх

комплектування особовим складом, основних форм і методів службової діяльності лісоохоронців у різні історичні періоди. Вчені пропонують внести доповнення до глав 5 і 16 Лісового кодексу України. Крім того, О.І. Логвиненко розробив Статут про лісову охорону в контексті соціального захисту та матеріального заохочення українських лісоохоронців.

За спеціальністю 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" захищено 1 кандидатська дисертація (Н.В. Марфіна). У дисертаційному дослідженні проведено комплексне дослідження адміністративної відповідальності за порушення лісового законодавства в Україні та закордоном. Значну увагу приділено повноваженням та класифікації органів адміністративної юрисдикції у відповідній сфері, підставам притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення лісового законодавства та порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення.

В межах спеціальності 25.00.02 "Механізми державного управління" захищено 25 кандидатські дисертації – М.Б. Бизова (2010), В.В. Акулов-Муратов (2009). Науковцями здійснено комплексне дослідження механізмів державного

управління та контролю у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісових ресурсів. Розглянуто структуру й особливості функціонування органів державного управління та контролю у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, ретроспективно досліджено їх діяльність. Проаналізовано актуальні проблеми правової відповідальності за порушення лісового й екологічного законодавства.

В межах екологічної науки виконано 2 дослідження – Н.В. Мірошник "Біологічні особливості лісових екосистем Правобережжя середнього Дніпра в умовах антропогенного впливу", Ю.В. Цалан "Антропогенні трансформації угруповань колембол (Collembola) в заплавах лісах Закарпаття". Науковці розглядають такі проблемні питання як стійкість видів, показники продуктивності деревостанів і структури фітоценозів, визначено особливості розподілу ефектів деградації у структурі лісової екосистеми залежно від її характеристики, виділено просторові зони за ступенем антропогенної порушеності лісових насаджень.

Наступним етапом бібліометричного аналізу є аналіз географії захисту дисертаційних робіт. Результати досліджень наведені на рис. 1.

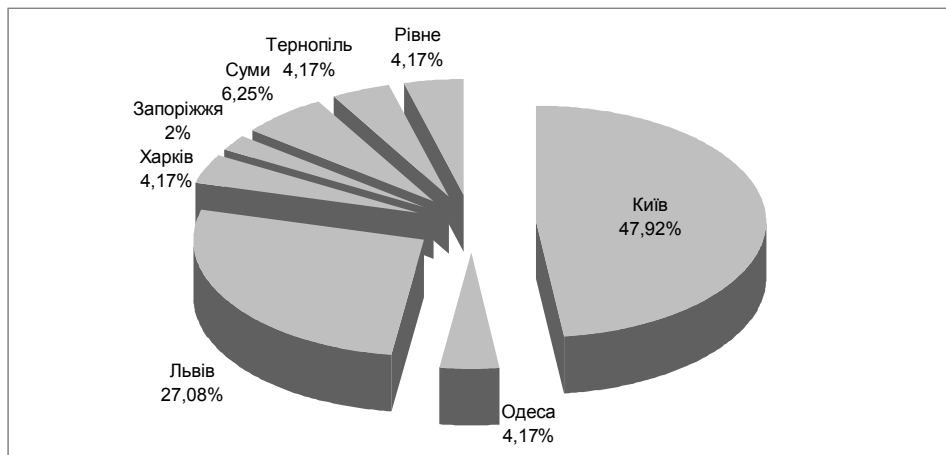

Рис. 1. Аналіз географії проведених дисертаційних досліджень в Україні за 1990-2012 рр.

Отже, найбільшими науковими центрами, в яких розглядалася проблематика раціонального використання та відтворення лісових ресурсів, є Київ – 23 або 47,92 % від загальної кількості дисертаційних досліджень (О.А. Голуб, Н.В. Мірошник, О.М. Дзюбенко, Т.І. Вовчук, В.П. Антоненко, Н.С. Дворяшина, І.М. Лицур, Р.Б. Бабич, О.В. Сасов, О.І. Логвиненко, Н.В. Марфіна, В.П. Непийвода, Р.Г. Приступа, М.А. Степаненко, А.І. Карпук, І.Я. Антоненко, С.М. Шершун, Л.В. Мендик, Н.Г. Юрчишин, Ю.В. Цалан). У Києві були захищені три докторські дисертації за економічними спеціальностями (Я.В. Коваль, І.М. Лицур, Є.В. Мішенін).

У Львові захищено 13 робіт (27,08 %) – О.В. Дячишин, О.М. Адамовський, В.Р. Ковалишин, О.В. Врублевська, В.С. Дудюк, Ю.В. Муравйов, С.О. Мельник, М.Е. Матвеев, В.З. Холявка, Л.О. Малик, О.В. Сакаль, А.М. Польовський, А.М. Дейнека).

У Сумах було захищено лише 3 дисертації (6,25 %) – В.А. Андреєва, О.А. Літвіненко, І.Є. Ярова. Крім того, по дві кандидатські дисертації за досліджуваною тематикою були захищені в Одесі (М.Б. Бизова О.В. Сковрцова), Тернополі (Н.А. Случак, Б.М. Богач), Рівному (Г.Я. Ільницька-Гикавчук, З.М. Ривак), Харкові (П.В. Мельник, Б.В. Кіндюк), що складає 4,17 % від всіх дисертаційних робіт за період з 1990-2012 рр. Лише одна кандидатська дисертація була захищена у Запоріжжі (В.В. Акулов-Муратов).

Проаналізовано динаміку проведених в Україні досліджень з проблематики раціонального використання та відтворення лісових ресурсів (рис. 2).

В Україні в період з 1990-2000 рр. спостерігається незначна кількість наукових досліджень щодо раціонального використання лісових ресурсів. Перша докторська дисертація присвячена проблематиці раціонального лісокористування була захищена в 1990 р. Я.В. Ковалем. Було захищено 5 кандидатських і 2 докторські дисертації. Така тенденція пов'язана з періодом реформування економіки, тому проблемам збереження, раціонального відтворення та використання лісових ресурсів увага не приділялася. З 2001 р. спостерігається тенденція до підвищення активності наукових досліджень за обраною тематикою. Так, з 2001-2008 рр. було захищено 27 кандидатських дисертацій. Більшість розглянутих нами авторефератів дисертаційних робіт припадає на 2001, 2003, 2006, 2009, 2010 роки, що свідчить про поглиблене дослідження вченими проблематики раціонального лісокористування. Найбільше дисертацій було захищено у 2009 р. – 6, у т.ч. два дослідження присвячені розкриттю проблем обліково-аналітичного забезпечення використання та відтворення лісових активів. У 2011 р. кількість захищених дисертацій знизилася на 40 % у порівнянні з 2010 р. У 2012 р. дисертаційні дослідження з даного напрямку взагалі не захищалися.

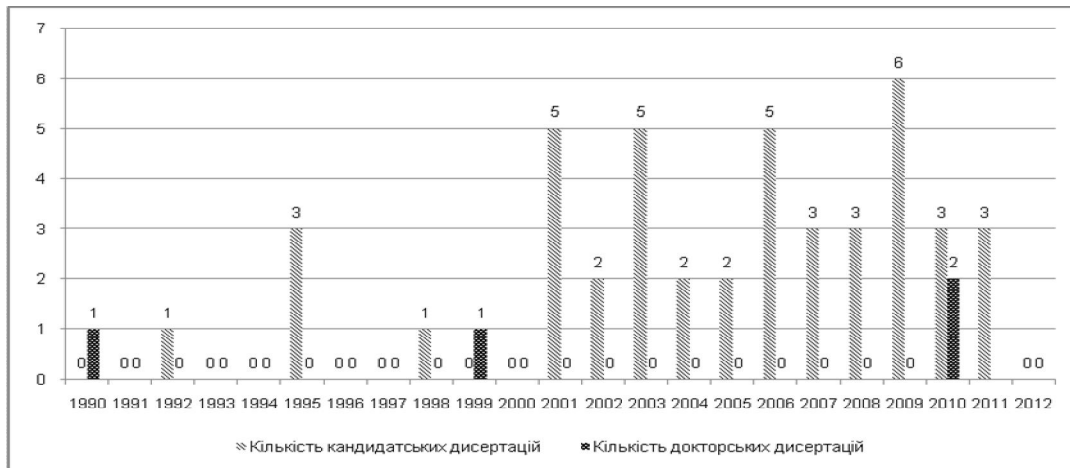

Рис. 2. Динаміка кількості захищених дисертацій в Україні за 1990-2012 рр.

Наступним етапом аналізу є огляд дисертаційних досліджень у Російській Федерації, де за період 1990-2012 рр. було захищено 31 кандидатська та 3 докторські дисертації, які присвячені проблематиці збереження,

раціонального використання та відтворення лісових ресурсів. Структура кількості досліджених авторефератів у розрізі різних спеціальностей за 1990-2012 рр. представлена в табл. 2.

Таблиця 2. Групування дисертаційних досліджень щодо проблематики лісових ресурсів у Російській Федерації в розрізі різних спеціальностей за 1990-2012 рр.

Шифр	Назва	К-ть	Частка, %	Автор
<i>Біологічні науки</i>				
03.00.16, 03.00.32	"Екологія" "Біологічні ресурси"	3	8,83	Миронов А.Г., Первишина Г.Г., Потапов П.В.
03.00.32, 06.03.03	"Біологічні ресурси", "Лісознавство і лісівництво, лісові пожежі і боротьба з ними"	2	5,88	Лабінцева С.І., Сафонов Д.М.
06.03.02	"Лісовпорядкування і лісова таксація"	1	2,94	Самойлов М.Ф.
<i>Технічні науки</i>				
05.25.05	"Інформаційні системи і процеси, правові аспекти інформатики"	1	2,94	Попова А.К.
<i>Економічні науки</i>				
08.00.05	"Економіка і управління народним господарством: економіка природокористування"	21	61,77	Агеєнков С.В., Бардаль А.Б., Воробйова О.О., Заїкін В.І., Дурова К.А., Ізмєтьєв О.А., Крайнев О.А., Лаврова І.В., Колеснікова А.В., Клейнхоф І.А., Москвітін С.І., Моїсєєва І.Ю., Мезеніна О.Б., Печаткін В.В., Росциус Л.М., Салтикова Ю.А., Трунов Є.С., Фролович В.М., Хашир Б.О.д, Михайлюк М.М., Харткамп Вессел Лоуренс Йоханнес
08.00.10	"Фінанси, грошовий обіг і кредит"	2	5,88	Зозуля В.В., Макарова Н.В.
08.00.12.	"Бухгалтерський облік, статистика"	1	2,94	Максімов Ю.І.
<i>Юридичні науки</i>				
12.00.08	"Кримінальне право і кримінологія, кримінально-виконавче право"	1	2,94	Каплунов В.М.
<i>Науки про землю</i>				
25.00.24	"Економічна, соціальна і політична географія"	1	2,94	Чжун Мін
25.00.35	"Геоінформатика"	1	2,94	Мільчаков С.А.
Разом		34	100,00	-

Найбільша кількість досліджень проведена в межах економічної науки, а саме 22 кандидатські та 2 докторські дисертації, що складає 70,59 % від всієї сукупності захищених дисертацій. За біологічною спеціальністю виконано 3 (8,83 %) дисертаційних досліджень, в тому числі 1 докторська дисертація. Крім того, 3 кандидатські дисертації захищені в межах біологічної та сільськогосподарської науки. За юридичним, технічним напрямом захищено по 1 кандидатській дисертації, що складає 2,94 % від всієї сукупності захищених дисертацій.

Найбільша кількість дисертацій за вказаною тематикою в Російській федерації виконана в межах спеціальності 08.00.05 "Економіка і управління народним господарством: економіка природокористування", а саме 21 дослідження (С.В. Агеєнков, А.Б. Бардаль, О.О. Воробйова, К.А. Дурова, В.І. Заїкін, О.А. Ізмєтьєв, О.А. Крайнев, І.В. Лаврова, А.В. Колеснікова, С.І. Москвітін, І.Ю. Моїсєєва, О.Б. Мезеніна, В.В. Печаткін, І.А. Клейнхоф, М.М. Михайлюк Л.М. Росциус, Ю.А. Салтикова, Є.С. Трунов, В.М. Фролович, Харткамп Вессел Лоуренс Йоханне, Б.О. Хашир), що становить 61,77 % від загальної кількості захищених дисертацій за період з 1990-2012 рр. Вчені розкривають питання економіко-екологічно значення лісових ресурсів,

раціонального лісокористування, оцінки лісових ресурсів та захисних, екологічних фікцій лісу, розроблені методики комплексної економічної оцінки лісу. Основним результатом проведеного дослідження В.І. Заїкіна є розроблені методичні підходи до оцінки параметрів природоохоронних функцій лісів; методика визначення економічної ефективності розширення природоохоронних функцій лісів [4].

За спеціальністю 08.00.10 "Фінанси, грошовий обіг і кредит" захищено одна докторська дисертація В.В. Зозуля "Методологія формування системи податків та інших обов'язкових платежів за користування лісовими природними ресурсами" (2011 р.) та 1 кандидатська дисертація Н.В. Макарова "Фінансові відносини в лісовикористанні регіону" (2008 р.)²

В межах спеціальності 08.00.12. "Бухгалтерський облік та статистика" захищена лише одна кандидатська дисертація – Ю.І. Максімов "Методологія статистичної оцінки й аналіз лісових ресурсів Росії" (2001). Основними результатами є: 1) сформульовані основні принципи розширеної економічної

² Відповідно до даних системи каталогів авторефератів та дисертацій Російської Федерації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.disland.com>

оцінки лісів, що враховує не тільки запаси деревини, але і багато інших видів лісокористування; 2) досліджена і структурована система показників статистики лісових ресурсів; 3) розроблено методику статистичного аналізу інтенсивності лісокористування та лісовідновлення в суб'єктах Російської Федерації; 4) проведено багатомірний статистичний аналіз факторів, що впливають на обсяг виробництва лісової, деревообробної і целюлозно-паперової промисловості [7].

По одному дисертаційному дослідженню виконано в межах спеціальностей 12.00.08 "Кримінальне право і кримінологія, кримінально-виконавче право" – В.М. Каплунов

"Злочини, що посягають на лісові ресурси: кримінально-правова та кримінологічна характеристика: за матеріалами Далекосхідного федерального округу", 25.00.24 "Економічна, соціальна і політична географія" – Чжун Мін "Китайсько-російська взаємодія у використанні лісових ресурсів півдня Далекого Сходу", 25.00.35 "Геоінформатика" – С.А. Мільчаков "Розробка і створення інформаційно-аналітичної системи ведення обліку і планування лісового господарства".

Одним з напрямів, який дозволяє оцінити стан науки, є аналіз географії виконаних дисертаційних досліджень. Проведено групування робіт відповідно до міста захисту. Результати вказаного групування представлені на рис. 3.

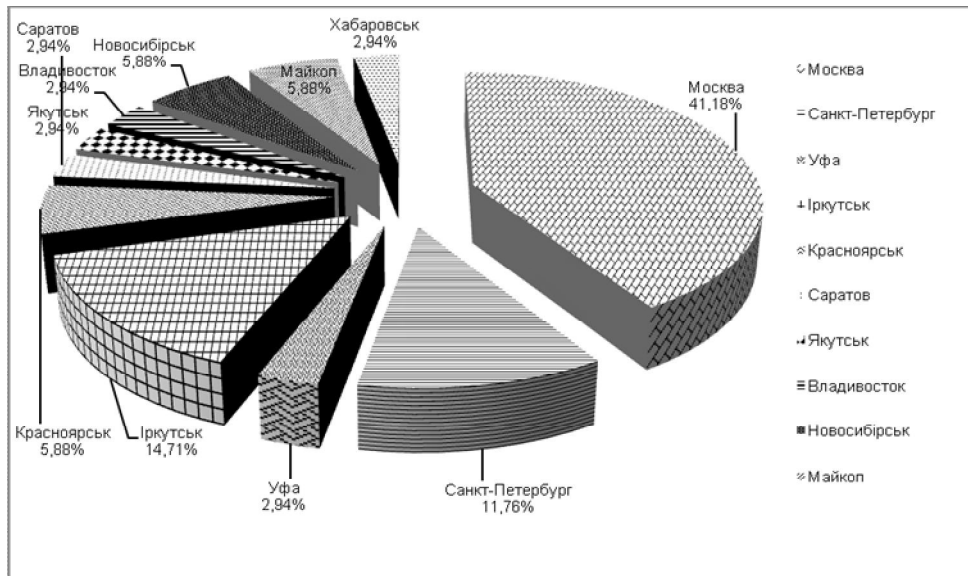

Рис. 3. Аналіз географії проведених досліджень в Російській Федерації за 1990-2012 рр.

Більша частина дисертацій щодо проблем раціонального лісокористування за аналізований період захищена у Москві – 14 робіт або 41,18 % від загальної кількості дисертаційних досліджень. В Іркутську захищено 5 робіт (14,71 %), а в Санкт-Петербурзі – 4 (11,76 %). У

Красноярську, Новосибірську та Майкопі захищено по дві дисертаційні роботи. Наступним етапом бібліометричного аналізу є визначення динаміки дисертаційних робіт за роками захисту (рис. 4).

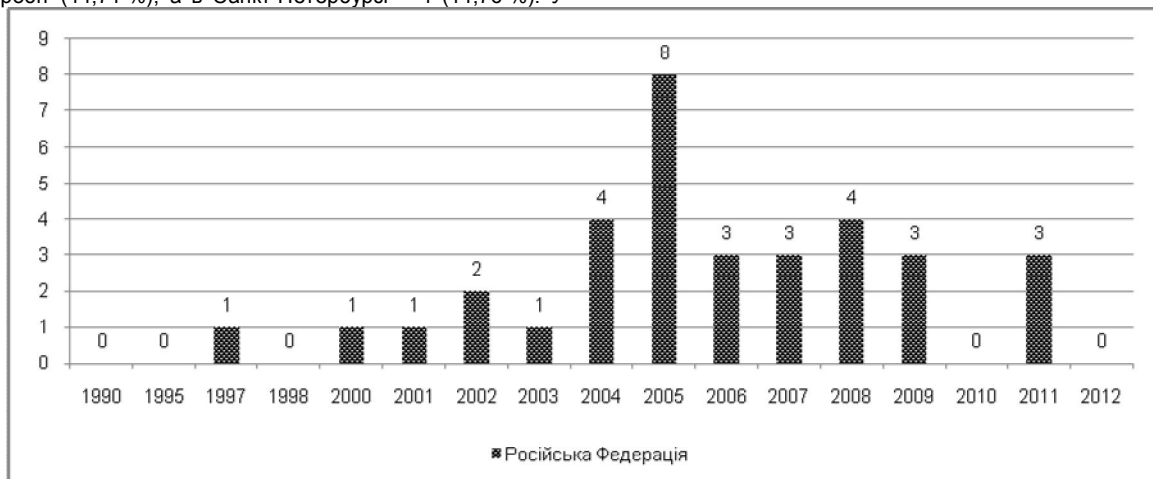

Рис. 4. Динаміка кількості захищених дисертацій в Російській Федерації за 1990-2012 рр.

Результати аналізу вказують на активність дослідження проблемних питань щодо збереження та раціонального використання лісових ресурсів. Більшість з розглянутих дисертаційних досліджень в Російській Федерації припадає на 2004, 2005, 2008 роки, менша частка – на 2002 р. 2006-2007 рр., 2009 р., 2011 р. Лише по 1 кандидатській дисертації захищено в 1997 р., 2000-2001 рр. 2003 р. Проте у 1990-1997 рр., 1998-1999 рр., 2010, 2012 роках не було захищено жодної дисертаційної роботи за вказаною тематикою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження встановлено,

що наукові розробки вчених стосуються раціонального використання та відтворення лісових ресурсів в умовах сталого розвитку. Проте потребують подальшого дослідження питання методики бухгалтерського обліку та контролю лісових активів. Виділено напрями проблемних питань теоретичного та методичного характеру, що потребують вирішення, зокрема:

- необхідність уточнення класифікації лісових ресурсів як об'єктів бухгалтерського обліку та контролю;
- визначення напрямів організації бухгалтерського обліку в частині операцій з лісовими біологічними активами деревного та недеревного походження;

– оцінка деревних і недеревних лісових активів для відображення їх в складі активів підприємства;
– організаційно-методичне забезпечення контролю за використанням і відтворенням лісових біологічних активів.

Список використаних літературних джерел:

1. *Богач Б.М.* Організація виробничого обліку й аналізу собівартості продукції підприємств лісового господарства: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук; спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" / Б.М. Богач. – Т., 2008. – 20 с. 2. *Вовчук Т.І.* Обліково-аналітичне забезпечення управління формуванням і використанням лісових біологічних активів: дис... к.е.н. за спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" / Т.І. Вовчук. – К., 2009. – 233 с. 3. *Дудюк В.С.* Економічні інструменти стимулювання раціонального використання недеревинних ресурсів лісу (на прикладі березового соку): дис... канд. екон. наук; спец. 08.08.01 "Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища" / В.С. Дудюк. – Львів, 2001. – 205 с. 4. *Заикин В.И.* Эколого-экономическая оценка природоохранного потенциала лесных ресурсов: на примере Саратовской области: дис... канд. эк. наук; спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством: экономика природопользования" – Саратов, 2005 – 155 с. 5. *Зозуля В.В.* Методология формирования системы налогов и иных обязательных платежей за пользование лесными природными ресурсами: автореф. дис... на соискание учен. степени докт. эк. наук; спец. 08.00.10 "Финансы, денежное обращение и кредит" / В.В. Зозуля. – Москва, 2011 – 42 с. 6. *Ільницька-Гикавчук Г.Я.* Фінансовий механізм екологічно збалансованого лісокористування: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук; спец. 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища" / Г.Я. Ільницька-Гикавчук. – Рівне, 2009. – 20 с. 7. *Максимов Ю.И.* Методология статистической оценки и анализ лесных ресурсов России: дис... канд. эк. наук; спец. 08.00.12. "Бухгалтерский учет и статистика" – Москва, 2001. – 167 с. 8. *Малик Л.О.* Формування і використання платежів за недеревні рослинні ресурси для реалізації лісової політики: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук; спец. 08.08.01 "Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища" / Л.О. Малик. – Л., 2001. – 19 с. 9. *Польовський А.М.* Еколого-економічні засади удосконалення національної лісової політики: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук; спец. 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища" / А.М. Польовський. – Л., 2008. – 20 с. 10. *Случак Н.А.* Облік та внутрішній аудит витрат на недеревну лісопродукцію рослинного походження: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук; спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" / Н.А. Случак. – Т., 2009. – 20 с. 11. *Степаненко М.А.* Напрямки структурної перебудови розвитку лісоресурсного комплексу України: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук; спец. 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища" / М.А. Степаненко. – К., 2008. – 21 с. 12. *Ярова І.Є.* Організаційно-економічні засади екологічно орієнтованого управління лісгосподаруванням: автореф. дис... на здоб. наук. ступ. канд. екон. наук; спец. 08.00.06 "Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища" / І.Є. Ярова. – Суми, 2011. – 20 с.

ШАВУРСЬКА Олена В'ячеславівна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– бухгалтерський облік та контроль використання та відтворення лісових біологічних активів.

Стаття надійшла до редакції: 26.01.2013 р.